

Publikacijos

MIKALOJAUS AKELAIČIO LAIŠKAI ADAMUI ZAWADZKIUI

AUŠRA NAVICKIENĖ

Vilniaus universiteto Knygotyros ir dokumentotyros institutas
Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius, Lietuva
El. paštas: ausra.navickiene@kf.vu.lt

XIX a. epistolinis palikimas – svarbus to meto Lietuvos kultūros ir visuomenės, knygos kultūros reiškinių ir jos veikėjų pažinimo šaltinis. Šiuo požiūriu žinomo visuomenininko ir kultūrininko, rašytojo ir kalbininko Mikalojaus Akelaičio laišškai sudaro labai reikšmingą jo kūrybinio palikimo dalį. Lietuvos knygos mokslininkams jie teikia žinių apie Akelaitį kaip bene pirmąjį knygų autorių profesionalą, organizuotos lietuviškų knygų leidybos iniciatorių, vienos iš vertingesnių XIX a. lituanistinės asmeninės bibliotekos kūrėją.

Mikalojaus Akelaičio epistolinis palikimas ir jo skelbimo darbas

Šiandienos tyrėjų manymu, Lietuvos ir Lenkijos bibliotekų rankraštynuose ir publikuoti spaudoje yra likę apie šimtą dvidešimt M. Akelaičio laiškų, o dar kelios dešimtys jų yra žinomos iš bibliografinių šaltinių ir ankstesnių tyrinėjimų [12; 16; 7]. M. Akelaičio korespondencijos chronologinės ribos gana plačios. Galima skirti dvi jų grupes: laišakai, parašyti iki pirmosios emigracijos į Paryžių 1861 m., ir vėlesnis susirašinėjimas gyvenant emigracijoje nuo 1964 iki 1887 metų. Lietuviškosios knygos istorijai ypač svarbi yra pirmoji laiškų grupė, atskleidžianti Akelaičio domėjimąsi lietuviškąja leidybos produkcija, jo kūrybinius ir leidybinius planus, bibliotekos komplektavimo aplinkybes ir kita.

Galima teigti, kad M. Akelaičio laišakai buvo pradėti skelbti dar jam gyvam esant. Vienas ankstyviausių M. Akelaičio laiškų, kuriame jis tiksliai apibrėžė savo gyvenimo tikslus – puoselėti lietuvių kalbą ir pasitelkiant spaudą šviesti liaudį gimtąja kalba, kaip kreipimasis į visuomenę buvo publikuotas jo adresato, to meto

žymaus istoriko ir publicisto Mykolo Balinskio (Michał Baliński) dar 1858 metais. Su paties Balinskio priedašu laiškas buvo išspausdintas Vilniuje ėjusiam periodiniame leidinyje „Tekla Wileńska“ [5]. (Daugiau kaip prieš dešimtmetį visą kreipimosi tekstą į lietuvių kalbą išvertė ir paskelbė istorikė Zita Medišauskienė [11].) Kiti Akelaičio laišakai visuomenę pasiekė jau po jo mirties. Ne vieną tyrėją domino M. Akelaičio susirašinėjimas su daug lietuvių kultūrai nusipelnusiu Juozapu Ignatu Kraševskiu (Józef Ignac Kraszewski), kuris truko daugiau kaip du dešimtmečius (1858–1882). Išlikusius septyniolika laiškų originalų, saugomų Krokuvos Jogailos universiteto bibliotekoje, pradėta skelbti dar XIX a. pabaigoje. Pirmąją jų publikaciją parengė Kazimierz Bartoszewicz, kelis laiškų tekstus išspausdinęs žurnale „Przegląd Literacki“ [4]. Bartoszewicziaus publikacijos apžvalgą po metų Jungtinėse Amerikos Valstijose leidžiamame lietuvių laikraštyje „Tėvynė“ lietuviškai paskelbė Antanas Kaupas [15]. 1911 m. du Akelaičio laiškus Žemaičių vyskupui Motiejui Valančiui spaudai parengė kultūros istorikas Mykolas Brenšteinas (Michał Brensztejn) [6]. Abu laišakai buvo išspausdinti lenkų kalba, nors pirmasis, datuojamas 1858 m. rugsėjo 25 d., yra vienas iš nedaugelio Akelaičio laiškų, parašytų lietuviškai*.

Lietuvos nepriklausomybės laikotarpiu Akelaičio asmenybe ir jo veikla domėjosi ne vienas Lietuvos istorikas. Daugiausia dėmesio jam skyrė Augustinas Janulaitis. Jis 1925–1926 m. „Tautoje ir žodyje“ mokslo visuomenei pateikė du Akelaičio korespondencijos pluoštus [1]. Janulaičio pastangomis buvo išspausdinti trys M. Akelaičio laišakai M. Valančiui, rašyti 1856–1858 m. (pirmieji du jau anksčiau buvo skelbti M. Brenšteino), keturiolika laiškų Vilniaus spaudos veikėjų Adomui Honorijui Kirkorui (Adam Honory Kirkor), datuojamų 1858-aisiais ir 1859-aisiais, penki laišakai Rietave gyvenusiam lietuviškosios kultūros mecenatui Irenėjui Oginskiui (1859–1860 metų laikotarpio), 1860 metų laiškas grafiui Tiškevičiui iš Raudondvario ir laiškas nežinomam asmeniui, rašytas 1861 sukilimo metais. Taigi A. Janulaitis, būdamas stambiausio biografinio veikalo apie M. Akelaitį autorius, yra ir iki šiol didžiausios Akelaičio korespondencijos publikacijos parengėjas. Kitas Nepriklausomos Lietuvos istorikas Vincas Maciūnas menkiausiai prisidėjo prie Akelaičio epistolinio palikimo viešinimo – 1938 m. „Mūsų senovėje“ jis paskelbė Akelaičio laišką Martynui Jankui [10].

* Į lietuviškąjį Akelaičio kreipimąsi Valančiui atsakius lenkiškai, tolesnis jų susirašinėjimas vyko lenkų kalba.

Sovietmečiu apie Akelaitį rašė tiek Lietuvos, tiek Lenkijos tyrėjai, tačiau jo korespondencijos publikacijų pasirodė vos kelios. 1972 m. žurnalas „Kultūros barai“ išspausdino J. Žiemytės parengtus Akelaičio laiškus Vladislavui Sirokomlei (Władysław Syrokomla) [2], 1980 m. leidinyje *Laikas ir idėjos* išėjo Akelaičio laišakai J. Kraševskiui [9], prie kurių skelbimo 1982 m. prisidėjo ir „Prace Literackie“ (publikacijos autorė M. Niedzwiecka) [14].

Pirmą kartą išspausdinti visą išlikusią Akelaičio ir Kraševskio susirašinėjimo medžiagą lietuvių kalba pavyko tik atgavus nepriklausomybę, kai 1992 m. „Mokslo“ leidykloje buvo išleistas kolektyvinis veikalas *Lietuvių kultūros veikėjų laišakai J. I. Kraševskiui*. Minėtame leidinyje laiškų vertimus lydėjo ne tik išsamūs tekstologiniai ir bibliografiniai komentarai, bet ir įvadinis Genovaitės Gustaitės ir Vlado Žuko straipsnis apie M. Akelaitį ir jo korespondenciją, supažindinantis su laiškų saugojimo vietomis ir pateikiantis žinių apie jų skelbimą [12].

Apžvelgus M. Akelaičio korespondencijos publikacijas akivaizdu, kad daugiau dėmesio sulaukė iki 1861-ųjų rašyti M. Akelaičio laišakai. Jiems taip pat priskirtinas susirašinėjimas su stambiausiu to meto lietuviškų knygų leidėju Adamu Zawadzkiu, vykęs 1856 m. kovo–spalio mėnesiais. Nors jau XX a. vidurio tyrėjams Akelaičio laišakai Zawadzkiui buvo žinomi**, tačiau iki šiol jie nėra publikuoti. Išlikę keturi lietuviškos knygos veikėjo laišakai Zawadzkiui šiuo metu yra saugomi Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos rankraštyne [13] ir gali būti vadinami ankstyviausiais Akelaičio epistolinio palikimo paminklais. Tiek minėti keturi laišakai, tiek su jais susijęs penktas dokumentas – Józefo Zawadzkiego firmos knygyno ir spaustuvės sąskaita, išrašyta Akelaičio vardu 1856 m. spalio 30 / lapkričio 11 d., – ir bus skelbiami pagal chronologinę seką, pirmiausia pateikiant jų originalų skaitmenines kopijas, o paskui – lietuviškąjį vertimą. Publikuojant šiuos istorijos šaltinius buvo laikomasi tokių nuostatų: lietuviškame tekste vardai lietuvinami, o prie pavardžių pridedamos tik lietuviškos galūnės; laiškuose minimi knygų pavadinimai išskiriami kursyvu, taip pat kaip ir citatos, o periodiniai leidiniai kabutėmis.

** Atrodo, pirmasis tyrėjas, kuris buvo susipažinęs su 1856 m. Akelaičio laiškais A. Zawadzkiui, buvo Vaclovas Biržiška. *Aleksandryno* trečiajame tome (1965) rašydamas apie M. Akelaitį jis paminėjo laiškus ir trumpai aptarė jų turinį (p. 365–366) [3]. Nagrinėdamas M. Akelaičio asmeninę biblioteką laiškų medžiaga naudojosi Vladas Žukas (ŽUKAS, V. Mikalojaus Akelaičio biblioteka. *Bibliotekų darbas*, 1983, nr. 7, p. 33–96), nors jam ir nepavyko identifikuoti visų laiške minimų leidinių. 1992 m. V. Žukas ir G. Gustaitė juos paminėjo apibūdindami Akelaičio epistolinį palikimą leidinyje *Lietuvių kultūros veikėjų laišakai J. I. Kraševskiui* [12].

Akelaičio laiškų publikacija nebūtų pasirodžiusi be Algimanto Antanavičiaus, daktarės Almos Braziūnienės, Mokslų akademijos bibliotekos darbuotojų pagalbos: A. Antanavičius laiškų tekstus iš lenkų kalbos išvertė į lietuvių kalbą, A. Braziūnienė išvertė laiškuose pasitaikančius lotyniškus pasakymus, o Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyriaus vedėja Rima Cicėnienė parūpino laiškų originalų kopijas. Už tai jiems nuoširdžiai dėkoju.

Mikalojaus Akelaičio laiškų Adamui Zawadzkiui pasirodymo aplinkybės

Kaip teigia Akelaičio biografija domėjėsi Augustinas Janulaitis [8] ir Vaclovas Biržiška [3], šis vienas pirmųjų nekilmingų lietuvių inteligentų pasauliečių gimė 1829 m. Čiuoderiškėse valstiečių patriotų šeimoje. Jis buvo mokslams gabus vaikas, todėl kiek pramokęs skaityti ir rašyti įstojo į Marijampolės pradžios mokyklą ir ją baigė, o vėliau studijavo Marijampolės keturklasėje mokykloje. Nors mokslai sekėsi puikiai, iš ketvirtos klasės Akelaitis pasitraukė ir pats ėmėsi mokytojo darbo. Anot V. Biržiškos, nuo 1850 m. *mokėsi pats savimokos keliu ir kartu tarnavo namų mokytoju Lenkijoje ir Lietuvoje* [3, 358]. Po 1850-ųjų Akelaitis pradėjo rašinėti į Varšuvos lenkų spaudą. Atrodo, jaunuolis planavo pragyventi iš plunksnos ir mokytojo darbo, todėl ir įsikūrė Varšuvoje. Nors tuometinė Varšuva buvo svarbus kultūros ir mokslo centras – čia buvo leidžiama daug knygų, ėjo įvairūs periodiniai leidiniai, – svajonės pragyventi iš rašymo neišsipildė. Teko uždarbiauti mokant vaikus, o rašyti ir užsimti mokslu laisvu laiku. Tarnaudamas kaip šeimos mokytojas 1856 m. Akelaitis apsigyveno Dubicoje (Liublino gubernija). Tuomet jis ypač susidomėjo lietuviškomis knygomis. Norėdamas įsigyti lietuviškų spaudinių, M. Akelaitis kreipėsi į vieną iš svarbiausių lietuviškų knygų leidėjų – Vilniuje ir Varniuose lietuviškomis knygomis prekiavusį Adamą Zawadzki. Išlikę keturi knygininkui rašyti laišškai pasirodė laikotarpiu nuo 1856 m. kovo 27 / balandžio 8 d. iki 1856 m. spalio 15 / spalio 27 d. Tam, kad galėtų *dirbti savo tėvynės literatūros dirvoje*, t. y. tyrinėti lietuvių kalbą ir rengti lietuvių kalbos žodyną, Akelaitis siekė sukaupti kuo išsamesnį lietuviškų leidinių rinkinį. Be to, jis troško užmegzti ryšius su to meto lietuvių raštijos veikėjais, todėl tuo pat metu ir vėliau (šeštojo dešimtmečio antroje pusėje) jis ėmė susirašinėti su lietuviškos knygos puoselėtoju žemaičių vyskupu Motiejumi Valančiumi, lietuvybės patriotu Simonui Daukantui, archeologu, publicistu ir leidėju Adomu Honorijumi Kirkoru. Tiek su minėtais asmenimis, tiek su A. Zawadzkiu Akelaitis bendravo daugiausia lenkų kalba ir laiškuose pasirašydavo kaip Mikołaj Akielewicz (Mikalojus Akelevičius). (Šią sulenkintą pavardės formą jis buvo įgijęs dar studijų Marijampolėje metais.)

Mikalojaus Akelaičio susirašinėjimas su Adamu Zawadzkiu

I

5/11/56.
Dubica dnia 27. Marca 1856.
2 kwietnia 1856.
Akielaitis
27/III 1856
Wielmożny!
Dobrowieju!
Takie nastugi Pan Dobrowieju potowiy-
tis w piśmiennictwie litewskim, wiadomo
Kazimierowi Litwinowi rodowosc pielegnuja-
cemu. Do kogoż wiec ma sie udac
z pomoca Litwin pracujacej na polu
ujetyj literatury, jezeli nie do Wyllie
Pana Dobrowieju? Bieg moich patru-
zmin naukowych wywołat potrzebe naj-
rzec w to, co lud i narod litewski pro-
wierzyt piśmiu. Spodziewam sie, że
w księgarni Wyllie Pana znajdują sie
wszystkie książki litewskie, jakie dotych-
czas w kraju wyszły na widok publicz-
ny. Nim je zamówię u Pana Dobro-
wieju na wlasność, racysz mi jak naj-
spieszanij przeslac katalog tych książek
z wykazaniem ile klóra kosztuje.
Niech sie wszystko pomyślei w tym ka-

Katalog: powiastwy od dzieł powiastnych aż
do samych fatataszek. Oboki Wita, cerw-
skiego (Wiskupieci Lemajty), Szynwity,
Giedrojcia, Szanklisa i wielu in-
nych - mogą stanąć (u co nawet usilnie
Pana Dobrodziejca upraszam) owe
" Bromas i Batsas Duszes, Awk-
so attorjus, Kandyckos - i owe staw-
ne Kalendarze Jasinskigo (Melskaj-
lus). - Nadto wszelkie słowniki i Grammaty-
ki języka litewskiego. - Orazymuśwy takowy
katalog natychmiast nadeszł. Wyżłci Panu Do-
brodziejowi pieniadze podług ceny w nim
wskazanej, która - licząc na oszczędność państwa -
będzie umiarkowana, w przekonaniu, że tym się
wiele wspomnie w zawołaniu literackim praca-
cemu, który skrypte skrypte swe doctwydy
pewnieca nauce. -

Z należytym dla Wyżłci Pana Dobrodzie-
ja szacunkiem

najmilszy stuga

Adres

w Gubernija Lubelska,
przez Siedlce, Białe
w Dubicy.

Mikotaj Akielewicz

5 maj 86

RdC

Wielmożny Młóci:

apud i. ca. 187/111/86

2

Dobrodziej!

Dwa miesiące ubiegły już od daty listu Pana Dobrodzija do mnie pisanego. Miałem chcieć zaraz nań odpowiedzieć, żeby otrzymać książki, których spis Pan Dobrodziej raczył takawie mnie przestać. Ale wiosna rury kle odrywa od prac naukowych. I jakie tu słęczyć nad książkami?... jakże zagrzebać się w separgatach, kiedy stówik wywodzi trzele nad uchem? - kiedy zapach brzo odwraca nos od folijatów pokrytych kurzem i przystyżych ślechlina?... *Locuta - dulce desipere in loco*, jak tam głósił powiadzial stary ślak; co poważnemu anacy: pótkis młody przewracaj koriołka, bo na starości, choćbyś zjałta sjadł - tego nie odkażesz! - Teraz do interesu.

Następujące książki raczył Pan Dobrodziej mi przestać:

1 ^o	Czesmes (Kantyczki)	30 kop.
2 ^o	Kalendarius (ze wszystkimi lat)	15 "
3 ^o	Karamia pro-Luzdenu N. P.	90 "
4 ^o	Lzwot Chrystusa	25 "
5 ^o	Wistupnie Lzwajtu	1rs. 80 "
Razem.		3rs 40 kop.

Zatracam zaś RdC 4, a których 60 kop. policy Pan Dobrodziej ze kalendarze, a gdyby te summa nie starayta, to proszę mi pokredytować; na to daje stowo chudego kłónta, który, jeśli nie gotówka, to choć kichym rs-

napisaniem Pana Dobrodziejowi jak najsumienniejszy wyptaci się.
Na ptołnie, w które się zawinao powyższe kaisiki; kaisca
Pan Dobrodziej swemu subjektowi tak napisac:

" Wielmożnemu (nie nie zaszkodzi, jeśli przez pomysł napisze.
Nato możnemu)

R. Friedlein

na kiesz.

w Warszawie.

Ulica Senatorska 460.

Do warszawia

Nikolajowi Akielenczowi.

Łatwiej mozem, że nie znajduja, więc u Pana Dobrodzija,
zaistdane przez mnie kaisiki, jak Dajnos Staniewicza, Daj-
nos Dewmonta, legoż Butas Lemajitju, bajki Skankilysa,
grammatyka Zmudsko-tacinska; tp. Nie idzie mi o pr-
dania ludu litewskiego; ten przedmiot, zdaje mi się, już po części
wyzeropniasty - zreszta niech go obrabiaja zdolniejsi ode mnie. Ja pra-
wem nad jzyskiem litewskim: porównywan go a jzyskami In-
do-Europejskimi - układam Słownik jzyka litewskiego, sło-
wnik w całym znaczeniu tego wyrazu. Przód to opus di-
gnum laude et laurea - przewyższaj Słowniki wkaś zna-
ne, i... Chciałom coś powiedziec, gdy mi jzyseni w tej chmi-
li puztarajac sobie lekcyję tacyj, wymówniwarj: "propria
laus sordet" - zamalował mi gebe; musze, więc przestac
prawić o moim słowniku; w miłosiermiu nad nim prac-
wać, aż przypdzie czas, kiedy może a drukarni Pana

Dobrodzijsza wyznaczenie się na świat. — Jeszcze mam
 prośbę do Pana. Czy się nie znajdują, zarazem w księgarni
 pańskiej, książki Lotyszkie? Książ Pan Dobrodziej
 przestać je także na imię Friedleina, a naleywć do
 nie przypadająca, a w dziełach Pana również. I ma sta-
 tek proszę Pana Dobrodzijsza o łaskawe udzielenie
 mi adresu Księdza Biskupa Wolczemskiego, a
 wyrażeniem jego tytułu, miejsca zamieszkania i sta-
 cyi pocztowej, ekeż odbiera listy.

Odpowiedzi (o kłosa, pokornie upraszam) oczekuję
 wprost do mnie.

Z wysokim poważaniem dla Pana Dobrodzijsza

Sluga

Nikolaj Akulowicz

1856 r. 27 Czerwca
 9 Lipca
 w Dubicy, Gubernii Lubelskiej
 przez Białę

1 Kalendarovus	20	2
1 Stalkas atkovus	30	
1 Szwantas Jozafow Worspaw	35	
1 Bozian vryas	15/27	3856
1 Garbic D.ewa		
1 Kalkowaya	odpicas	24/6
1 Didessiv Elementary		4/6
1 Grosnikas		4
1 Sijarroses Parar	1856	3
1 Aktas in potery		

24/IX/56

4

Wielmożny Mości

536.T-VIII

br 28

Dobrodziej!

Przyjechałszy do Warszawy, nie zastatem
książek literwskich przez Wpłana dla mnie
przygotowanych; Pan Friedlein wyprawił je
na wieś: czekać więc musiałem nim one
na powrót mi wróca do Warszawy. Oto
furyczyna dla której opóźniam się, z od-
powiedzią na list Wpłana Dobrod. p. w.
dnem 13 sierpnia do mnie pisany. —

Należnosc Wpłanu ode mnie przypadająca
za książki — — — — — Rs 2 kop. 38

za mapę Amurską

— — — — — " 3 — 90.

Klep fol. 530

razem Rs 6 kop 28

P. Friedleinowi opłacitem, na co kwitek
przy mniejszym ratowaniu! Wdzieczny był-
bym Wpłanu Dobrod. za wystranienie się
mapy całej Sibiry w dużym formacie. Po-
trzebuję jej nie tylko do badań o Sibirie,
ale i do moich wędrowek, które z nastę-

Ja, wiersza, przedsięwziąć zamierzam,
jeśli Bóg przy życiu zachowa. —

Z wysokim dla Wmpana Do-
brodziejstwa poważaniem

najmieszcy sługa

Abielewicz

v. 1. Października 1856.

w Warszawie

Nowolipie, N° 2472 na drugim piśmie.

W. Gdybyś Wmpan Dobrodziej napotkał
jakikolwiek szeregów donoszący się do Litwy
czy pod względem filologii lub starożytności —
niez go zachować dla mnie. —

Wł. 24/10
w Warszawie

1/10 1856

Abielewicz

207/112

5

Wielmożny Mości Dobrodzieju
a wielce mnie miły Panie!

Blisko przed miesiącem przelałem W Panu kwitek na rs. 6 kop 28 sptaconych, przese mnie na rzecz W Pana w księgarni p. Friedlej. Była to summa przypadająca W Panu Dobrodziejowi ode mnie z dawnego rachunku i na rs. 2 kop 38; na mapy, kruszaki rs. 3 kop 90. Ponieważ tak długo nie mam odpowiedzi; wnoszę zatem, że mój list z kwitem nie wymieniła summe, nie doszedł ręk wielce mnie miłego Pana Dobrodzieja. Jeżeli tak jest rzeczywście - to sztuczanie (sądząc pozornie) mój Dobrodziejowi & Kochany mój Pan, mógł mnie pmissać z błotem i wydać wyrok, że m nierzetelny. Coż robie Mon Signore! Były & czasy, kiedy wieszano Kowala za ślusarza, a dzisiaj bierze nie nastawiony, ale szlachetny.

Teraz na mnie kóły gniewać się na W Pana. Ale jak tu gniewać się na mego Dobrodzieja a wielce mnie miłego Pana? Niepodobna! - Cóż o eo mam się gniewać? - O księżki! Tak głodnemu chleb, tak literatowi szpagaty na myśli. - Proszem mego Pana a Dobro-

217/112
7
kop list 26.28

247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000

Wieja o kalendarze Twińskiego - przysłał mi Pan
Dobrodziej sztuk 5 (1846, 1847, 1850, 1852, 1855).
A czemu to nie otrzymałem na r. 1856? Wiem,
że wyszedł, bom go widział tu w Warszawie
darowany p. Niczabitowskiemu przez Trippke
na. Proszę więc wyszukać kalendarzy nie tylko
na rok 1856, ale i na 1848, 49, 51, 53, 54 i 55;
który musiał już wyjść z pod prasy - bo
inaczej bzdziem się gniewali aż - aż - do ju
tra. Należy raczej mnie Pan Dobrodziej wko
ce nadstawić:

~~Senas auksa attorius,~~

~~Baranierius,~~

~~Teus Marja Szrapas J.~~

~~Aktas ir poteris,~~

~~Geobie Diema - i te, które obecnie wy
szły z pod prasy (rozumie się same żmudskie,~~

Zbieraj Pan Dobrodziej także dawne żmud
skie książki; może gdzie się znajdzie postilla
Mijka, tłumaczona na żmudski pr. Dawkora,
z r. 1599. -

Polecając taskawej pamięci Wypiana
a Pana i Dobrodzieja mego, zostaję
z wysokim dla niego szacunkiem

najwiiszy Stuga

M. Atkiewicz

D. $\frac{15}{27}$ października 1856.

w Warszawie - Nowolipie A' 24/2 na
drugim piętze na prawo.

P. S. Witych dwiach odebratem od Bisku-
pa Włocławskiego paks Żmudzkiech Kera-
nek. Bóg mi zapłać za te tasks!

Ale, ale, mój Cyere Dobrodziejcu, przy-
st- szlicie mnie:

1) Dziennika Wileńskiego na r. 1824, ten tom, w któ-
rym się znajduje wiadomość o literaturze litewski-
żmudzkiej, podana p. K. Kierabitolowskiego. -

2) " Wyjątki z nowocześniejszych poeów polskich, tłuma-
czone na język litewski z przydatkiem kilku słów
o języku i literaturze litewskiej przez S. A. J.
w Wilnie 1837. -

3) " Biuła noworoceńnik-wileński, z r. 1837. "
4) Przystawia ludu litewskiego p. Sućwirera. -

5) Nadwysztytki wyszukajcie mnie " Kajnas p
Staniewicza 1829. -

Alam wielki apetyk na Historję Narbutta.
Ale płacić 2 frs. - ale chętnego literata - wiele
znaczy. W Nowinie, zdarzyło mi się spotkać żyd-
ka, który owe 9 tomów oddawet za Prs. Ale
wskazy, jak zawsze, tak i wtedy bytem goty
jak siwisty Szwedki. -

WILNO, dnia 30 Października 1850.

KSIĘGARNIA I DRUKARNIA

pod firmą:

JÓZEFA ZAWADZKIEGO.

Rachunek dla *Wł. Skillańska w Warszawie*

	Ruble sr.	Kop.	Ruble sr.	Kop.
1 <i>Kalendorius Kmieci</i>		20		
1 <i>Arxos octangus</i>		30		
1 <i>Amicus Isopias</i>		50		
1 <i>Kwidawski</i>		35		
1 <i>Gambii Pium</i>		30		
1 <i>Kalwarya</i>		6		
1 <i>Dideis Etunculanyus</i>		6		
1 <i>Goemirias</i>		3		
1 <i>Shijanyus praanektotes</i>		3		
1 <i>Sklaier polowy</i>		3		
		46		
<i>19/14 adertat</i>		2	56	
<i>Kwota na 63 38</i>		2	38	
		4	94	

Skillańska
Rachunek Skillańska
536.

Dubica, 1856 m. kovo 27 / balandžio 8 d.

Dauggalis Pone
Geradari!

Kiek Ponas Geradaris esate nusipelnęs lietuvių raštijai, žino kiekvienas tautiš-kumą puoselėjantis lietuvis. Todėl iš ko gi daugiau, jeigu ne iš Jūsų, Dauggali Pone Geradari, turi prašyti pagalbos lietuvis, dirbantis savo tėvynės literatūros dirvoje? Iš mano mokslinių darbų kilo reikalas pažvelgti, ką lietuvių tauta yra davusi raštijai. Tikiuosi, kad Jūs, Dauggalis Pone Geradari, knygyne¹, yra visos lietuviškos knygos, iki šiol išleistos tėvynėje. Prieš užsisakydamas jas iš Tamstos, prašyčiau Poną Geradari kuo greičiau man atsiųsti tų knygų katalogą² su nuorodomis, kiek kuri kainuoja. Į tą katalogą surašykite viską: nuo rimtų veikalų iki pačių menkiausių smulkmenų. Greta Valančiaus (*Wiskupiste Žemajtju*)³, Sirvydo⁴, Giedraičio⁵, Šauklio⁶ ir daugelio kitų gali eiti (ko aš netgi labai Poną Geradari prašyčiau) visi tie

¹ Vilniaus universiteto spaustuvininko Józefo Zawadzkiego knygynas Vilniuje veikė nuo 1816 m., o trečiajame dešimtmetyje garsėjo kaip geriausiai organizuota knygų prekybos įstaiga krašte. (Jau 1805 m. Zawadzki buvo aktyvus dar universitetui priklausiusio knygyno talkininkas.) Józefo Zawadzkiego firma turėjo knygynus ir Varšuvoje (1810–1858) bei Varniuose (1853–1866). XIX a. viduryje, kai firmai vadovavo jos įkūrėjo sūnus Adamas Zawadzki, apie pusę visų Vilniaus leidinių lietuvių ir lenkų kalbomis pasirodydavo pastarojo lėšomis ir buvo platinami firmos knygynuose.

² Modernėjant knygų prekybai, parduodamų knygų katalogas tapo svarbiausia informacijos apie leidžiamas knygas priemone. Pirmasis savarankišku leidiniu išleistas lietuviškų knygų prekybos katalogas pasirodė 1859 m. Tai buvo dviejų puslapių apimties *Knigas žemajtiškas išduotas kaštu ir spaustuvi Jozapa Zawadzkiego Vilniuje, o kurias gal kiekvienas pirkti Varniusie kniginio to paties Jozapa Zawadzkiego*. Iki tol lietuviškų knygų leidyba išsiskirianti Zawadzkiego įmonė lietuviškas knygas reklama-vo kataloguose lenkų kalba, o nuo 1853 m., kai firmos knygynas pradėjo veikti Varniuose, lietuviškų knygų prekybinius sąrašus spausdino į Varnius siunčiamų lietuviškų knygų paskutiniuose puslapiuose arba ant jų viršelių.

³ 1848 m. Vilniuje J. Zawadzkiego firmos spaustuvėje buvo išspausdintas būsimo Žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus dviejų dalių istorinis veikalas lietuvių kalba *Žemajtju wiskupiste*.

⁴ 1845 m. Vilniuje J. Zawadzkiego firmos spaustuvėje buvo perspausdinta lietuvių raštijos pradininko Konstantino Sirvydo originalių pamokslų *Punktų kazań* (d. 1 – 1629 m., d. 2. – 1644 m.) lietuviškoji dalis.

⁵ Žemaičių vyskupas Juozapas Arnulfas Giedraitis į lietuvių kalbą išvertė Biblijos dalį, arba Naująjį Testamentą, kuris Rusijos Biblijos draugijos lėšomis 1816 m. buvo išspausdintas Vilniuje Misionierių spaustuvėje. Knyga, kuri vadinosi *Naujas istatimas Jezaus Christaus wieszpaties musu*, buvo pirmoji tokios apimties spausdinta Biblija, skirta Didžiosios Lietuvos katalikams.

⁶ Motiejaus Šauklio slapvardžiu 1846 m. pasirodė Simono Daukanto išverstos pirmojo romėnų pasakėtininko Phaetro pasakėčios, kurias pavadinimu *Pasakas Phedro* išspausdino E. Praco spaustuvė Peterburge.

*Bromai*⁷ ir *Balsas Duszes*⁸, *Aukso altorius*⁹, *Kantičkos*¹⁰ ir garsieji Jasinskio *Kalendariai (Metskaitlius)*¹¹. Ir dar visokie lietuvių kalbos žodynai ir gramatikos. Gavęs tokį katalogą, Dauggaliui Ponui Geradariui tuojau pat atsiųsiu pinigų pagal jame nurodytą kainą, kuri – viliosi tamstos kilnumo – bus saikinga, ir esu įsitikinęs, dėl to labai padės literatūros darbininkui, kuris savo menką pelną aukoja mokslui.

Su derama Dauggaliui Ponui geradariui pagarba
žemiausias tarnas
Mikalojus Akelevičius

Adresas
Į *Liublino Guberniją*
per Bialas Sedlicas
Dubicoje

II
Dauggalis Pone
Geradari!

Jau praėjo du mėnesiai, kai parašėte man laišką. Norėjau tuojau pat į jį atsakyti ir gauti knygas, kurių sąrašą Ponas Geradaris maloniai teikėtės man atsiųsti. Tačiau pavasaris kaip visada traukia nuo mokslo darbų. Tad kaipgi nusėdėsi į knygas?.. Kaip gali raustis senuose dokumentuose, kai lakštantė treliuoja tiesiai į ausį? Kai alyvų kvapas kreipia nosį nuo dulkėtų ir pelėsiais apaugusių foliantų?.. Galų gale – *dulce desipere in loco*¹², kaip kažkur yra pasakęs senasis *Flakas* ir kas mūsų šiek tiek reikiama: kol jaunas, verskis per galvą, nes pasenęs net su velnio pagalba to nebeparodysi! Dabar apie reikalą.

⁷ Religinį raštų autoriaus Mykolo Olševskio parengta *Broma atwerta ing wicznasti* buvo vienas iš populiariausių XVIII–XIX a. leidinių, skirtų katalikų religinei moralei ugdyti. 1753–1851 m. ji buvo pakartotinai išleista 18 kartų.

⁸ Jėzuito Pranciškaus Šrubauskio giesmynas *Balsas sirdies* buvo populiariausias religinių giesmių rinkinys XVIII a. Lietuvoje. Iki 1795 m. jis pasirodė 12 kartų, o per kitus du dešimtmečius buvo išleistas dar 9 kartus. Akelaitis laiške nurodė netikslų giesmyno pavadinimą.

⁹ Viena iš populiariausių XIX a. maldaknygių buvo didelės apimties maldų rinkinys *Altorius duchaunas*, kuri kelis kartus pakeistu pavadinimu bei skirtingų autorių perdirbta 1794–1864 m. buvo perspausdinta 40 kartų. Vieni leidėjai tą pačią maldaknygę leido pavadinimu *Auksa Altorius*, kiti *Altorius duchaunas*.

¹⁰ Vilniaus katedros vikaras, vėliau vicekantorius Vincentas Valmikas 1820 m. P. Šrubauskio giesmyno *Balsas sirdies* pagrindu parengė naują giesmyną, kuris vadinosi *Kantyczkas Žemaytyszkas arba giesmes nobažnas*. 1820–1864 m. jis buvo išleistas 24 kartus.

¹¹ 1846 m. pasirodė pirmasis lietuviškas kalendorius – Lauryno Ivinskio *Metu skajtllus ukiniszkas*. Nuo 1847 m. iki 1864 m. jis buvo leidžiamas pavadinimu buvo *Kaledorius arba metu skajtllus ukiszkas*. Akivaizdu, kad Akelaitis suklydo nurodydamas Kalendoriaus parengėjo pavardę.

¹² Malonu pakvailioti tinkamu laiku (Horacijus).

Ponas Geradaris teikėtės man atsiųsti šias knygas:

1. <i>Giesmės (Kantičkos)</i> ¹³	30 kap.
2. <i>Kalendorius</i> ¹⁴ (visų metų)	15 kap.
3. X. P... <i>Žemaitiški pamokslai</i> ¹⁵	90 kap.
4. <i>Kristaus gyvenimas</i> ¹⁶	25 kap.
5. <i>Žemaitju vyskupiste</i> ¹⁷	_____
	1 rs. 80 kap.
Iš viso	3 rs. 40 kap.

Dar pridėdū 4 rs., iš kurių, 60 kap., Ponas Geradari, priskaičiuokite už Kalendorius, o jeigu tos sumos neužtektų, prašyčiau įrašyti man į kreditą ir duodu žodį vargšo literato, kuris Ponui Geradariui kuo sąžiningiausiai atsilygins jeigu ne grynaisiais, tai bent jau menku rankraščiu.

Ant drobės, į kurią bus suvyniotos aukščiau minėtosios knygos, Pone Geradari, liepkite ekspeditoriui taip užrašyti:

Dauggaliui (nepakenks, jeigu per klaidą jis užrašys: Menkagaliui)

R. Friedleino¹⁸

sąskaita

Varšuvoje

Senatorių gatvė 460

Įteikti

Mikalojui Akelevičiui

¹³ Vincento Valmiko giesmynas *Kantyczkas Žemaytyszkas arba giesmes nobažnas* buvo perredaguotas ir pavadinimu *Szwętas giesmes* 1850 m. pradėtas leisti J. Zawadzko firmos lėšomis.

¹⁴ 1846 m. pradėti spausdinti Lauryno Ivinskio rengiami *Kalendoriai*, arba pirmieji lietuviški periodiniai leidiniai. J. Zawadzko spaustuvėje pasirodė lietuviški kalendoriai, skirti 1846-iesiems, 1847-iesiems, 1848-iesiems, 1849-iesiems, 1850-iesiems, 1851-iesiems, 1852-iesiems, 1855-iesiems, 1856-iesiems, 1857-iesiems, 1858-iesiems, 1859-iesiems, 1860-iesiems, 1861-iesiems, 1863-iesiems, 1864-iesiems metams.

¹⁵ XIX a. šeštojo dešimtmečio pirmojoje pusėje pasirodė kelios pamokslų knygos lietuvių kalba: Otono Praniausko parengtas pamokslų rinkinys *Iszguldimas Ewangeliju szwentu* (1855) ir vienuolio dominikono Rapolo Jasikevičiaus trys pamokslų tomai (1855–1859). Atrodo, kad M. Akelaitis buvo užsisakęs O. Praniausko pamokslus, kurie buvo išspausdinti J. Zawadzko firmos spaustuvėje ir platinami jo knygynuose.

¹⁶ 1853 m. Vilniuje buvo išspausdinta Motiejaus Valančiaus parengta knyga *Žiwatas Jėzaus Kristaus*.

¹⁷ 1848 m. Vilniuje J. Zawadzko firmos spaustuvėje buvo išspausdintas būsimo Žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus dviejų dalių istorinis veikalas lietuvių kalba *Žemajtiu wiskupiste*.

¹⁸ Rudolfas Fryderykas Friedleinas buvo vienas iš garsios knyginių ir leidėjų Friedleinų giminės atstovų. Šios knyginių dinastijos pradininkas Janas Jerzys Fryderykas (1771–1834) turėjo tris sūnus Danielį Edwardą (1802–1855), Rudolfą Fryderyką (1811–1873) ir Józefą Edwardą (mirė 1917), kurie tęsė tėvo pradėtą verslą. Rudolfas Fryderykas nuo 1839 m. buvo F. Spiesto knygyno Varšuvoje dalininku, o nuo 1848 m. tapo jo savininku. Jis prekiaavo tiek savo, tiek kitų leistomis knygomis ir natomis.

Labai gailėstauju, kad Pono Geradario knygyne nėra mano prašytųjų knygų, pavyzdžiui, Stanevičiaus *Dainų*¹⁹, Daukanto *Dainų*²⁰, to paties autoriaus *Būdo Žemaitių*²¹, Šauklio pasakų²², Žemaičių ir lotynų kalbų gramatikos²³ ir kt. Lietuvių tautos padavimų man nereikia; šis dalykas, man regis, iš dalies jau išnaudotas, antra vertus, tegul jo imasi daugiau išmanantieji. Aš tyrinėju lietuvių kalbą: lyginu ją su indoeuropiečių kalbomis – sudarinėju lietuvių kalbos žodyną, tikriausia šio žodžio prasme žodyną. Tai bus *opus dignum laude et laurea*²⁴ – pranoksiantis iki šiol žinomus žodynus, ir... norėčiau dar pridurti, kad mano mokinys, šiuo metu kartodamas lotynų kalbos pamoką, ištare: *propria laus sordet*²⁵ ir užčiaupė man burną; taigi turiu liautis taisęs savo žodyną ir tyliai prie jo dirbuotis, kol ateis metas, kai jis kada nors gal išskris į pasaulį iš Pono Geradario spaustuvės. Ir dar turiu į jus prašymą. Ar kartais nėra Jūsų knygyne latviškų knygų? Prašyčiau, Pone Geradari, atsiųsti jų taip pat Friedleino vardu, o skolą už jas Ponui Geradariui su padėka gražinsiu. Ir baigdamas prašau Poną Geradarį maloningai pranešti adresą kunigo Vyskupo Valančiaus, kartu nurodyti jo titulą, gyvenamąją vietą ir pašto stotį, iš kurios jis gauna laiškus.

Atsakymą (kurio nuolankiai meldžiu) siųskite tiesiai man.

Su didžia pagarba Ponui Geradariui
tarnas
Mikalojus Akelevičius

¹⁹ 1829 m. Vilniuje buvo išspausdintas Simono Stanevičiaus parengtas liaudies dainų rinkinys *Daynas Žemaičiu*, pirmas tautosakos leidinys Didžiojoje Lietuvoje.

²⁰ 1846 m. Peterburge pasirodė Simono Daukanto parengtas liaudies dainų rinkinys *Dajnes žiamajtiū*.

²¹ 1845 m. Peterburge buvo išleistas Simono Daukanto *Budas senowęs – Lėtuwiū Kalnienū ir Zámajtiū*, pirmasis spausdintas istorijos veikalas lietuvių kalba.

²² Motiejaus Šauklio slapvardžiu 1846 m. pasirodė Simono Daukanto išverstos pirmojo romėnų pasakėtininko Phaetro pasakėčios, kurias pavadinimu *Pasakas Phedro* išspausdino E. Praco spaustuvė Peterburge.

²³ 1837 m. Peterburge buvo išspausdinta Simono Daukanto parengta lotynų kalbos gramatika *Prasma lotinū kalbós*. (Knygoje autorius pasirašė K. W. Myles slapyvardžiu.) Praėjus penkeriems metams buvo išspausdinta pirmoji lietuvių kalbos gramatika lietuvių kalba – taip pat Simono Daukanto *Abeciela lįituwiū-kalnienū ir žiamajtiū kalbos*.

²⁴ Veikalas, vertas pagyrų ir laurų.

²⁵ Netinka save šlovinti.

1856 m. birželio 27 / liepos 9 d.

Dubica, Liublino gubernija,

Per Bialą

III

Dauggali Pone

Geradari

Atvažiuavęs į Varšuvą, neradau lietuviškų knygų, kurias, Dauggali Pone, man atsiuntėte, nes ponas Friedleinas išsiuntė jas į kaimą. Tol turėjau laukti, kol jos sugriš atgal į Varšuvą. Štai kokia priežastis, dėl kurios vėluoju atsakyti į Tamstos, Pone Geradari, laišką, rašytą man rugpjūčio 13 dieną.

Esu jums, Pone Geradari, skolingas

už knygas 2 Rs. 38 kap.

už žemaičių žemėlapi 3 “ 90 “

iš viso 6 Rs. 28 “

R. Friedleinui sumokėjau ir kvitą pridedu prie šio laiško. Būčiau Ponui Gera-da[riui] labai dėkingas už parūpinimą didelio visos Lietuvos žemėlapiu. Jis man reikalingas ne tik tyrinėjant Lietuvą, bet ir kelionėse, į kurias ketinu leisti kitą pavasarį, jeigu tiktai Dievas leis gyventi.

Su didžia pagarba ponui Geradariui

žemiausias tarnas

Akelevičius

1856 m. spalio 1 d.

Varšuva

Novolipės Nr. 2472, trečias aukštas

P. S. Jeigu Dauggaliui Ponui Geradariui pasitaikytų kokia smulkmena apie Lie-tuvą, filologijos arba senovės įdomybė, prašyčiau ją palikti man.

IV

Dauggalis Geradari

Ir man didžiai maloningas Pone!

Beveik prieš mėnesį išsiunčiau Dauggaliui Ponui kvitą, rodantį, kad p. Friedlei-no knygyne Dauggalio Geradari naudai įmokėjau 6 Rs. 28 kap. Tai buvo suma,

priklausanti Ponui Geradariui iš manęs. Ji buvo susidariusi iš senos 2 Rs. 38 kap. skolos ir iš 3 Rs. 90 kap. skolos už Žemaičių žemėlapi. Taip ilgai negavęs atsakymo, spėju, kad laiškas su minėtosios sumos kvitu į mano didžiai brangaus Pono Geradario rankas nepateko. Jeigu taip yra iš tiesų, tada mano mielasis Geradėjėlis ir mylimas mano ponas tikrai (per klaidą) galėjo mane su purvais sumaišyti ir nuspręsti, kad esu nesąžiningas. Tad ką gi daryti, *Mon Signore!* Buvo laikai, kai vietoj kalvio pakardavo šaltkalvį, o šiandien čiumpa ne pelnytai, o kad esi laimingas.

Dabar mano eilė pykti ant Dauggalio Geradario. Bet kaip gali pykti ant savo Geradario ir labai mylimo pono? Neįmanoma! Ir už ką turėčiau pykti? Už knygas! Kaip alkanam duona, taip literatui galvoje seni dokumentai, rankraščiai. Prašiau savo Poną Geradarį Ivinskio kalendorių – atsiuntė man Ponas Geradaris 5 egzempliorius (1846, 1847, 1850, 1852, 1855). O kodėl negavau 1856 metų? Žinau, kad yra išėjęs, nes mačiau jį čionai, Varšuvoje, Tripplino padovanotą p. Nezabitauskiui²⁶. Todėl prašyčiau surasti ne tik 1856, bet ir 1848, 49, 51, 53, 54 metų kalendorius, taip pat 1857, kuris jau turėjo išeiti iš spaudos. Priešingu atveju pyksime net-net-iki rytojaus. Be to, Ponas Geradaris *netrukus teiks man atsiųsti [knygas]:*

*Senasis aukso altorius*²⁷,

*Rožančius*²⁸,

Jėzus, Marija, Juozapas S²⁹,

*Aktai ir poteriai*³⁰,

*Garbė Dievo*³¹ – ir tas, kurios dabar išėjo iš spaudos (žinoma, tiktai žemaitiškos).

²⁶ Nuo 1825 m. Varšuvoje gyveno ir dirbo lietuviškos knygos veikėjas – lietuviškos bibliografijos pradininkas, lietuviško elementoriaus autorius – Kajetonas Rokas Nezabitauskis.

²⁷ XIX a. penktajame dešimtmetyje viena iš populiariausių XIX a. maldaknygių *Altorius duchauanas*, arba *Auksa Altorius*, buvo perredaguota ir pradėta spausdinti pavadinimu *Senas auksa altorius*. Naująjį maldaknygės leidimą parengė religinių raštų autoriai Tadas Juzumas ir Jeronimas Kiprijonas Račkauskis.

²⁸ XIX a. pirmojoje pusėje intensyviausiai buvo spausdinama pirmoji lietuviška katalikų maldaknygė, pasirodžiusi dar 1681 m., – J. Kasakauskio *Rozancius Szwęnciausios Maryos Pannos*.

²⁹ 1824 m. Vilniuje buvo pradėtas leisti Silvestro Rucevičiaus parengtas maldynas *Jezus, Maria, Jozapas Szwentas*, kuris iki 1864 m. sulaukė 14 leidimų.

³⁰ Trumpas katekizmas pavadinimu *Aktay wieras, nadieios, malones ir gaylese* pirmą kartą buvo išspausdintas Vilniuje greičiausiai 1796 m. Daugiau kaip po penkiasdešimties metų šį leidinį perredagavo ir papildė lietuviškų religinių raštų rengėjas, artimas M. Valančiaus bendradarbis Jeronimas Kiprijonas Račkauskis. Pakeistu pavadinimu *Aktas ir poteryj* sulaukė dar kelių leidimų.

³¹ 1855 m. J. Zawadzko firmo lėšomis ir spaustuvėje pasirodė nauja lietuviška maldaknygė pavadinimu *Garbie diewa*.

Pone Geradari, rink taip pat senąsias žemaitiškas knygas; gal kur atsiras Vujeko *Postilė*, 1599 m. Daukšos išversta į žemaičių kalbą³².

Pasikliaudamas maloninga savo Dauggalio Pono Geradari atmintimi, reikšdamas Jam didžią pagarbą, pasilieku

žemiausias tarnas

M. Akelevičius

1856 m. spalio 15/27, *Varšuvoje – Novolipėje*, A. 2472, pirmam aukšte, dešinėje.

P. S. Šiomis dienomis gavau paką žemaitiškų knygų iš Vyskupo Valančiaus. Teatlygina jam Dievas už tą malonę!

Bet, bet, mano Tėveli Geradari, atsiųskite man:

- 1) „Dziennik Wileński“ 1824 m. tą tomą, kuriame K. Nezabitauskis rašo apie lietuvių ir žemaičių literatūrą³³.
- 2) *Ištraukas iš dabartinių lenkų poetų kūrybos, išverstas į lietuvių kalbą, kartu su pridėta L. A. I. 1837 m. Vilniuje parengta trumpa lietuvių kalbos ir literatūros apžvalga*³⁴.
- 3) „Biruta, noworocznik Wileński z r. 1837“³⁵.
- 4) P. Jucevičiaus *Lietuvių liaudies priežodžius*³⁶.
- 5) Pirmiausia suraskite man 1829 m. išleistas p. Stanevičiaus *Dainas*³⁷.

³² Vilniaus jėzuitų kolegijos rektoriaus Jakobo Vujeko pamokslų rinkinį *Postylla katolicka mniejsza* į lietuvių kalbą išvertė Mikalojaus Daukša dar XVI a. pabaigoje. Vertimas buvo išspausdintas Vilniaus akademijos spaustuvėje 1599 m. Jau XIX a. šis leidinys buvo retenybė, todėl jo lenkiškąją pratarbę ir vieną pamokslą pakartotinai spaudai parengė Simonas Stanevičius. Tačiau atrodo, kad M. Akelaitis apie šį S. Stanevičiaus atliktą darbą nežinojo.

³³ Kajetonui Rokui Nezabitauskiui priskiriama pirmojo lietuviškų knygų bibliografinio sąrašo Didžiojoje Lietuvoje sudarytojo garbė. Pirmą kartą ši bibliografija buvo išspausdinta jo parengtame elementoriuje *Naujas mokslas skaityma* (1824) ir tais pačiais metais pakartota Vilniaus periodiniame leidinyje „Dziennik Wileński“.

³⁴ 1837 m. Vilniuje buvo išspausdinta poeto, lietuvių folkloristo, etnografo, literatūros istoriko Liudviko Adomo Jucevičiaus parengta lenkų poezijos rinktinė *Wyjątki z nowoczesnych poetów polskich*. Knyga prasidėjo vertėjo pratarme apie lietuvių literatūrą ir kalbą.

³⁵ 1837 m. Vilniuje lenkų kalba buvo išleistas almanachas *Biruta*.

³⁶ 1846 m. buvo išspausdinta Adomo Liudviko Jucevičiaus parengta lietuvių mitologijos ir papročių studija *Litwa pod względem starożytnych zabytków, obyczajów i zwyczajów* (Lietuva senovės liekanų, apeigų ir papročių požiūriu).

³⁷ 1829 m. Vilniuje buvo išspausdintas Simono Stanevičiaus parengtas liaudies dainų rinkinys *Dainas Žemaičiu*, pirmas tautosakos leidinys Didžiojoje Lietuvoje.

Turiu didžiulį apetitą Narbuto *Istorijai*³⁸. Tačiau mokėti 27 Rs. vargšui literatui yra didelis dalykas. Kaune pasitaikė sutikti žydėlį, kuris už tuos 9 tomus prašė 8 Rs. Deja, ir tada kaip visuomet buvau plikas kaip turkų šventasis³⁹.

V

Vilnius, 1856 m. spalio 30 d.

JUOZAPO ZAVADSKIO FIRMOS
KNYGYNAS IR SPAUSTUVĖ

Akelevičiaus sąskaita Varšuvoje	Sidabro rubliai. Kap
1 <i>kalendorius Žmudski</i> ⁴⁰	20
1 <i>Auksas Altoryus</i> ⁴¹	50
1 <i>Svięntas Iozapas</i> ⁴²	50
1 <i>Rožanzuk</i> ⁴³	35
1 <i>Garbie dieva</i> ⁴⁴	35
1 <i>Kalwarya</i> ⁴⁵	6

³⁸ Teodoro Narbuto devynių tomų istorinis veikalas *Dzieje starożytne narodu litewskiego* buvo išspausdintas Vilniuje Antonio Marcinowskio spaustuvėje paties Marcinowskio lėšomis 1835–1841 m.

³⁹ Dervišas.

⁴⁰ Tai turėtų būti Lauryno Ivinskio parengtas ir J. Zawadzkiio firmos spaustuvėje išspausdintas *Kalendorius arba metu skajtilus ukiszkas nuog užgimima wiszpaties 1856 metu*.

⁴¹ Greičiausiai tai yra 1854 m. arba 1856 m. maldaknygės *Senas Auksa Altorius* leidimas, parengtas Tado Juzumo ir Jeronimo Kiprijono Račkausko. Abiejų metų laidos buvo išspausdintos J. Zawadzkiio firmos spaustuvėje paties spaustuvinininko lėšomis.

⁴² Tikslus leidinio pavadinimas yra *Jezus, Maria, Juozapas Szwentas*. Tai jau kartą minėta Silvestro Rucevičiaus parengta maldaknygė, kurią nuo 1853 m. išleido J. Zawadzkiio įmonė.

⁴³ Tikslus leidinio pavadinimas yra *Rozancius Szwenciausios Maryos Pannos*. Tikėtina, kad M. Akelaitis buvo užsisakęs 1853 arba 1854 metų maldaknygės leidimą, kuri J. Zawadzkiio firmos lėšomis buvo išspausdinta to paties pavadinimo spaustuvėje Vilniuje.

⁴⁴ Tai yra 1855 m. J. Zawadzkiio firmos lėšomis ir spaustuvėje išspausdinta nauja lietuviška maldaknygė pavadinimu *Garbie dieva*.

⁴⁵ *Katwaria arba kialas kriziaus sopulingu Jezusa kristusa*. Ši Žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus parengta knygelė su kriziaus kelio apeigų maldomis ir giesmėmis pirmą kartą buvo išspausdinta 1855 m. J. Zawadzkiio firmos lėšomis ir spaustuvėje. Tais pačiais metais jos leidimas buvo pakartotas tris kartus. Akelaitis galėjo įsigyti knygelę iš bet kurios minėtų trijų leidinio laidų.

1 <i>Didesis Elementoryus</i> ⁴⁶	6
1 <i>Grerznikas</i> ⁴⁷	3
1 <i>Siejamojes paszare zoles</i> ⁴⁸	3
1 <i>Aktas ir potierej</i> ⁴⁹	3
	Conto 45
	<hr/>
	2 56

Vertė Algimantas Antanavičius, komentarus parašė Aušra Navickienė

Įteikta 2007 m. vasario mėn.

NUORODOS

1. AKELAITIS, M. M. Akelaičio laišakai. [Paskelbė A. Janulaitis]. *Tauta ir žodis*, kn. 3, 1925, p. 292–321, kn. 4, 1926, p. 433–443.
2. AKELAITIS, M. M. Akelaičio laišakai V. Sirokomlei. Paskelbė J. Žiemytė. *Kultūros barai*, 1972, nr. 7, p. 65–66.
3. BARTOSZEWICZ, K. Korespondencya J. I. Kraszewskiego. *Przegląd Literacki*, 1897, nr. 24, s. 11.
4. BIRŽIŠKA, V. *Aleksandrynas*. Senųjų lietuvių rašytojų, rašiusių prieš 1865 m., biografijos, bibliografijos ir biobibliografijos. T. 3: XIX a. Antras (fotografuotas) leidimas. Čikaga, 1965, p. 358–371.
5. Chłop z ptu Maryampolskiego [AKELAITIS, M.]. Odezwa do Redakcyj Teki Wileńskiej starego ziemianina litewskiego. *Teka Wileńska*, 1858, nr. 3, s. 379–382.

⁴⁶ Tikslus leidinio pavadinimas yra *Didesis elementorius ir katakizmas arba trumpas mokslas vieros krikščionizszkos*. Religinių raštų parengėjas Tado Juzumo knygelę 1855 m. išspausdino J. Zawadzkiego firmos spaustuvė savo lėšomis Vilniuje.

⁴⁷ Tikslus leidinio pavadinimas yra *Griesznikas priwerstas metawoties*. Iš lenkų kalbos išversta kunigo Felikso Vereikos asketinio turinio knygelė 1853 ir 1854 metais buvo išspausdinta J. Zawadzkiego firmos spaustuvėje Vilniuje. M. Akelaitis įsigijo kažkurį iš šių leidimų, greičiausiai 1854-ųjų.

⁴⁸ Tikslus leidinio pavadinimas yra *Siejamose paszaro-žoles*. Tai ūkinių patarimų knygelė, kurią parengė Simonas Daukantas ir kuri vienintelė iš visų išspausdintų rašytojo knygų pasirodė Lietuvoje, Vilniuje, J. Zawadzkiego firmos spaustuvėje.

⁴⁹ *Aktas ir poterej* – tai populiariausias XIX a. pirmosios pusės katekizmas. 1853 m. Jeronimo Kiprijono Račkausio pertvarkytas ir Valančiaus paskelbtas oficialiuoju, šis katekizmas buvo dažnai perspausdinamas. M. Akelaičio įsigyta knyga greičiausiai priskirtina vienai iš dviejų šio katekizmo laidų, 1855 m. išleistų J. Zawadzkiego firmos spaustuvėje įmonininko lėšomis.

6. Dwa listy Mikołaja Akielewicza. [Opublikował M. Brensztejn]. *Kwartalnik Litewski*, 1911, t. 5, s. 129–139.
7. GRIŠKAITĖ, R.; ŠENAVIČIENĖ, I. Varnių knygyno korespondentai. Iš *Žemaičių praeitis*. D. 4: Varniai / Žemaičių akademija. Sudarytojai A. Butrimas, V. Vaivada. Vilnius, 1996, p. 64–70.
8. JANULAITIS, A. *Mikalojus Akelaitis*. Vilnius, 1969. 95 p.
9. M. Akelaičio laiškas J. Kraševskiui. Iš *Laikas ir idėjos*. Sudarė A. Rybelis. Vilnius, 1980, p. 219–222.
10. M. Akelaičio laiškas M. Jankui 1886 m. [Paskelbė V. Maciūnas]. *Mūsų senovė*, t. 2 (7), 1938, p. 324–325.
11. MEDIŠAUSKIENĖ, Z. A. H. Kirkoro spaustuvė ir „Liaudies bibliotekėlės“ leidimas. Iš *Tautinės savimonės žadintojai: nuo asmens iki partijos*, 1990, p. 33–46. (Lietuvių atgimimo istorijos studijos. I).
12. Mikalojaus Akelaičio laiškas. Parengė G. Gustaitė ir V. Žukas. Iš *Lietuvių kultūros veikėjų laiškas J. I. Kraševskiui*. Vilnius, 1992, p. 54–138.
13. Mikalojaus Akelaičio laiškas Adomui Zawadzkiui. *Lietuvos mokslų akademijos biblioteka*, f. 7, b. 536b, 7 lap.
14. NIEDZWIECKA, M. Listy działaczy litewskiego ruchu narodowego do J. I. Kraszewskiego. *Prace Literackie*, 1982, t. 23, s. 19.
15. SELIMAS [KAUPAS, A.] M. Akelaitis. Šviesoje laiškų pas Kraševskį. *Tėvynė* (Plim.), 1898, nr. 7, p. 247–249; nr. 8, p. 281–283; nr. 9, p. 311–313.
16. ŽUKAS, V. Lietuviški ir su Lietuva susiję rankraščiai Lenkijos bibliotekose. Iš *Mokslinės bibliotekos metraštis, 1958–1959*. Vilnius, 1961, p. 217–246, 249–253.
17. ŽUKAS, V. Mikalojaus Akelaičio biblioteka. *Bibliotekų darbas*, 1983, nr. 7, p. 33–36.